

**EL TESTAMENT I L'INVENTARI DE BÉNS
DE JOAN DE SOBRALDE, MESTRE MAJOR DE
LES OBRES DE LA SEU DE TORTOSA (1580)**

JOAN HILARI MUÑOZ I SEBASTIÀ

Quaderns d'Història Tarraconense XIV (1996)

El dilluns dia 4 de juliol de 1580 hom aixecà inventari notarial “*post mortem*” dels béns de Joan de Sobralde, més conegut amb el sobrenom de *Joan de l’Orrio*, picapedrer i mestre major de les obres de la Seu de Tortosa.

L’estudi del testament i l’inventari, junt amb la consulta dels volums d’actes del capítol de la Catedral de Tortosa servades al seu arxiu capitular, permeten fer una aproximació a la vida quotidiana d’un picapedrer, als objectes d’ús habitual que utilitzava i als mètodes de treball de l’època.

1. HISTÒRIA DE LA CONSTRUCCIÓ DE LA SEU DE TORTOSA

Després de la conquesta cristiana per les tropes de Ramon Berenguer IV, el darrer dia de desembre de l’any 1148, es va iniciar la implantació cultural i social de les estructures dels comtats catalans a sobre d’una ciutat com Tortosa que havia estat sota poder musulmà des d’inicis del segle VIII. El primer acte d’afirmació religiosa cristiana fou la purificació de la mesquita major de la ciutat pel bisbe Gaufred d’Avinyó, convertint-la en un temple cristià.

Més tard, l’any 1158 hi ha la notícia epigràfica de la col·locació de la primera pedra de l’església que havia de substituir la mesquita major i l’acabament d’aquella l’any 1178¹. Aquest petit edifici fou la Seu de Tortosa fins meitat del segle XIV en què es va iniciar el procés per la construcció d’una nova església més gran i més d’acord amb les dimensions de la diòcesi de Tortosa, molt engrandida després de la conquesta del regne musulmà de València, ja que el límit meridional de la diòcesi fins l’any 1960 arribava a la població d’Almenara, situada molt a prop de Sagunt i València².

Les gestions per a la construcció del nou temple, iniciades pel bisbe Berenguer de Prats (1316-1340), van fructificar el 21 de maig de l’any 1347

1. MATAMOROS, J.: *La Catedral de Tortosa. Trabajos monográficos acerca de su construcción y de su contenido artístico y religioso*; Ed. Católica; Tortosa, 1932; pàg. 14 i 15.

2. Vegeu: MASSIP, J.: *La gestació de les Costums de Tortosa*; Ed. C.I.T.E.; Tortosa, 1984; pàg. 35-43.

en què fou posada la primera pedra de l'actual Seu i començaren les obres per la zona de l'absis.

Les obres de l'absis i el presbiteri van durar fins l'any 1441 en què es consagrà l'altar major. A partir d'aquesta data les obres continuaren pels trams; el primer fou cobert l'any 1469, i un segle després, pels voltants de l'any 1566, s'arribava als pilars que separen el tercer i quart tram de la nau a l'alçada de l'actual capella de la Cinta³. Aquestes dades ens les confirmen les actes capitulars, així, el dia 4 de maig de 1573, consta el salari pagat pel treball de picar la pedra d'una clau de volta per a la navada major⁴ (encara que no es diu on va destinada) i el 12 de novembre de 1575 es fa el pagament de 20 lliures a Antoni Soto, pintor de Tortosa⁵, pels treballs de pintar la clau de volta de Sant Ambrosi⁶. Això fa suposar que la clau de volta treballada era destinada a aquesta zona i que el tram corresponent estava acabat o quasi.

2. JOAN DE SOBRALDE I LES OBRES DE LA SEU DE TORTOSA

És en aquesta època (tercer quart del segle XVI) quan Joan de Sobralde treballa com a mestre d'obres de la Catedral. Encara que sembla que abans de Tortosa va treballar a Lleida, ja que l'any 1547 consta un escultor anomenat Juan de Orio (pràcticament el mateix nom que apareix a la documentació capitular de Tortosa, on sempre consta com Joan del Orrio) que treballa a l'obra del portal del capítol de la Seu Vella de Lleida, tot just en un moment que el mestre d'obra d'aquesta era d'origen basc (Lope d'Arrúe)⁷. Tot plegat pot fer pensar que si els dos noms corresponen a la mateixa persona, després de treballar com a escultor a Lleida, va passar a ésser picapedrer i mestre

3. ALMUNI, V: *L'obra de la Seu de Tortosa (1345-1441)*; Ed. Cooperativa Gràfica Dertose; Tortosa, 1991; pàg.32 i ss.

4. Pagament de 10 lliures pel tall de la clau i despeses per a carregar-la. Volum actes capitulars-5 (any 1573); Arxiu Capitular de la Catedral de Tortosa (A.C.T.). Cal agrair a Mn. Manuel Garcia i Sancho, canonge arxiver, les facilitats donades en la consulta de la documentació necessària per a la realització d'aquest article.

5. Aquest pintor ja és esmentat en altres treballs per a la Catedral de Tortosa; Vegeu MATAMOROS, J.: *La Catedral...* pàg.82-83 i QUEROL, A.: "El Retablo del Nombre de Jesús de la Seo, ahora restaurado, en su Tortosa del XVI" a Programa Oficial de Setmana Santa, Tortosa 1990.

6. Aquesta volta era la quarta en ordre i la tercera de la navada de la Seu. Actualment no es conserva ja que fou destruïda per l'impacte d'un obús durant la Guerra Civil i fou substituïda els anys 1942-45 per una clau que reproduceix l'escut de l'Espanya franquista per l'organisme de "Regiones Devastadas". Vegeu: BAYERRI, C. i BAYERRI, J.: *La reconstrucció de Tortosa (1940-1957)*. Ed. Orde de la Cucafera. Tortosa, 1992; pàg. 53-54 i 80.

7. Vegeu ALONSO GARCÍA, G.: *Los maestros de la Seu Vella de Lleida y sus colaboradores*; I.E.I.; Lleida, 1976; pàg. 233 i 242, i també GARRIGA, J.: *L'època del Renaixement. Segle XVI*; Història de l'Art Català, Vol. IV; Ed. 62; Barcelona, 1989; pàg.113.

d'obra de la Seu de Tortosa. Aquest fet no és gens estrany, ja que en aquella època una mateixa persona podia desenvolupar activitats artístiques diverses⁸ i els treballs d'escultor i picapedrer estan directament relacionats per la matèria primera de treball: la pedra.

Joan de Sobralde fou nomenat com a mestre de l'obra de la Catedral de Tortosa el dia 30 de gener de 1562⁹. L'època en què aquest té el càrrec de mestre d'obres és un temps de forta empenta constructiva a la catedral de Tortosa, després d'un període de cert alentiment en el ritme de les obres. Això és degut sobretot al fet que alguns bisbes de la primera meitat del segle XVI havien mostrat relativament poca atenció a la diòcesi. Podem citar el cas extrem del cardenal Wilhem van Enkevoirt (1523-1534), el successor d'Adrià d'Utrech (que va arribar a ser Papa amb el nom d'Adrià VI), el qual va residir sempre a Roma¹⁰ i per tant va desatendre força certs aspectes de la diòcesi, com segurament va passar amb la continuació de la construcció de la catedral.

La situació d'abandonament de les obres de la Seu degué arribar a un punt límit durant el mandat del bisbe Ferran de Lloaces (1553-1560), de qui Cristòfol Despuig diu que estava més atent al seu propi enriquiment personal que a la continuació de les obres a la Seu¹¹, i a més consta un procés entre el bisbe i el capítol¹².

Amb el nomenament del bisbe Fr. Martín de Córdoba y Mendoza (1560-1574), les obres van conèixer un nou impuls¹³. Es decidí traslladar el cor al lloc que ocupava fins a la guerra de 1936-39 i la construcció de la capella del Nom de Jesús¹⁴, al costat de l'actual accés a la catedral des del claustre. L'embranchada permeté que el dia 8 de juny de 1597 tingués lloc la segona consa-

8. En aquella època abunden els encàrrecs d'escultura en pedra de complements arquitectònics: claus de volta, timpans i decoracions de portades. Consten molts de pedrapiquers que se n'ocupaven d'aquests treballs -mig escultòrics, mig arquitectònics-, l'exemple més destacat de llavors fou Joan de Tours, ja que treballà com a escultor (de pedra i fusta) i com a mestre d'obra. Vegeu: GARRIGA, J: *L'època...*; pàg. 118.

9. Índex d'actes capitulars 1326-1570; (A.C.T.).

10. BAYERRI, E: *Història de Tortosa y su comarca* Vol. 8; Imp. Algueró y Baiges; Tortosa, 1960; pàg. 753.

11. DESPUIG, C.: *Los Colloquis de la Insigne Ciutat de Tortosa* (Edició d'Eulàlia Duran); Ed. Curial; Barcelona, 1981; pàg. 79.

12. Índex d'actes capitulars del segle XVI; 20 de maig de 1555 i 19 d'agost de 1559; (A.C.T.).

13. A partir de la consulta de l'índex d'actes capitulars del segle XVI es pot observar com a partir del nomenament d'aquest bisbe, les despeses en l'obra de la Seu augmenten progressivament, a part d'aquest aspecte, a les actes capitulars corresponents als dies 11 i 21 d'abril de l'any 1573 (Vol.5), apareix una relació detallada dels objectes lliurats per aquest bisbe a la Seu com a regal.

14. La primera pedra de la capella dedicada al nom de Jesús es va posar el dia 20 de juliol de l'any 1569. Vegeu: MATAMOROS, J.: *La Catedral...* pàg.71; i O'CALLAGHAN, R: *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*; Imp. Católica; Tortosa, 1896; pàg. 152 i ss.

gració, que malgrat fer-se sense la façana ni les torres construïdes, és considerada la definitiva de la Seu¹⁵.

El 14 de desembre de 1568, Joan de Sobralde apareix documentat com a mestre d'obres de la Seu en les actes capitulars en una capitulació per picar pedres de motllura¹⁶, i surt documentat per última vegada, el dia 20 de setembre de 1580 en una àpoca firmada per Martín García, hereu testamentari del mestre d'obres difunt, per les misses celebrades per encàrrec d'aquest.

Entre aquestes dues dates, Joan d'Elorrio rep salaris del capítol per treballs de picar pedres per a les obres de la Seu, i aquests es fan segons el sistema de destall¹⁷. La cosa que més sobta de les actes capitulars és el fet que en cap dels salaris pagats a Joan d'Elorrio aparegui cap partida destinada al pagament per obres de construcció i solament ho faci per treballs de picapedrer, encara que sempre fent constar que té el càrrec de mestre major de les obres, així, per exemple, el dia 21 d'abril de 1573, consta:

“... *quadraginta libras a magistris Joannis del Orrio Magistro Fabrica, stall de picar pedra de mollura...*”

Aquest aspecte, fins a cert punt sorprenent, pot fer suposar dues possibilitats:

- que en l'actualitat no es conservin els llibres d'obra del període, ja que en treballs d'investigació històrica sobre la Seu anteriors a la Guerra Civil hi consten llibres corresponents al segle XVI: almenys els dels anys 1516¹⁸, 1549¹⁹ i 1566-67²⁰; i per tant, no es conservi la documentació referida a les obres de construcció.

- o bé que Joan de Sobralde tot i ésser el mestre major de les obres de la Seu, s'encarregui directament dels treballs relacionats amb la talla (pensem en la possibilitat que treballés a Lleida com a escultor) i el transport de la pedra, deixant per altres operaris les feines de construcció i actuant ell com a supervisor dels treballs.

15. QUEROL, A: “La personalidad del ábside i otros valores arquitectónicos de la Catedral de Tortosa” a Programa Oficial Setmana Santa Tortosa-1993.

16. Respecte a aquest tipus de pedres, Victòria Almuni, arriba a la conclusió que les pedres d'aquesta denominació corresponen a les destinades a llocs concrets, normalment motlures, a diferència de les de fil, utilitzades en el paredat del mur. Aquesta diferenciació en la tipologia de les pedres pot suposar que el Joan de Sobralde era l'encarregat de treballar peces més petites o tècnicament més complicades que els altres picapedrers; ALMUNI, V.: *L'obra...* pàg. 196.

17. Així per exemple, el dia 9 de desembre de 1572, cobra del Capítol de la Seu 50 lliures de moneda barcelonesa per picar pedra a destall per a l'obra de la Seu.

18. D'ALOS, R: “Viatges d'investigació a l'Arxiu i Biblioteca Capitular de Tortosa: L'Arxiu Capitular” a Butlletí de la Biblioteca de Catalunya-8; (1918-19); I.E.C; Barcelona, 1920; pàg. 111.

19. MATAMOROS, J.: *La Catedral...* pàg. 99.

20. D'ALOS, R: “Viatges d'Investigació...”; pàg. 111.

Val a dir que Sobralde no és l'únic picapedrer que treballa per a la Seu, ja que en les mateixes dates n'apareixen d'altres que cobren salaris del Capítol per treballs de picar pedres de fil i motllura; singularment destaca Joan d'Erbea, picapedrer de Flix²¹. A més dels picapedrers també apareixen els arraixos (dedicats al transport de mercaderies o materials amb vaixells), encarregats de baixar pel riu les pedres des de les pedreres fins Tortosa. Entre aquests destaca Miquel Breçó, arraix de Miravet. El paper d'aquests fou molt important en la construcció de la Catedral de Tortosa, ja que en trobar-se les pedreres més utilitzades per a la seva construcció a la zona de l'actual Ribera d'Ebre (riu amunt), es va fer necessari baixar-les en vaixell²².

La darrera anotació sobre salaris pagats a Joan de Sobralde per treballs de picar pedra és del dia 2 de maig de 1576 quan se li paguen 7 lliures barceloneses pel destall de picar pedres de motllura, des d'aquest moment fins la seva mort no apareix cap altre mestre d'obres de la Seu, només a finals de l'any 1579 i principis del 1580 consten salaris pagats al capellà Bertomeu Domenech (amb el càrrec de capellà encarregat d'obres) per treballs de reparació a la cuina i dormitori dels canonges, situats tots dos al voltant del claustre.

El successor de Joan de Sobralde fou el picapedrer Martín García, que, segons Matamoros exercí el càrrec entre els anys 1581 i 1615²³. En alguns estudis contemporanis es diu que fou germà del bisbe Martín de Córdoba y Mendoza²⁴. Molt encertadament però, Mn. Aureli Querol posà en dubte aquest aspecte²⁵, ja que a les actes capitulars hi ha les núpcies d'aquest picapedrer el dia 23 de juliol de 1575 amb Maria d'Albiço, filla de Martín d'Albiço, mestre ferrer de la vila navarresa d'aquest nom²⁶. En el mateix document també es diu que Martín García és fill d'Antonio Muñoz de la vila de Fuente Labrada, del Regne de Castella²⁷, aspecte que pot fer suposar per la diferència de cognoms amb el pare, que aquest en realitat era el padastre.

21. Es té constància que les pedreres de Flix van ser utilitzades per a l'obra de la Seu de Tortosa ja a partir dels primers treballs de construcció, vegeu: ALMUNI, V.: *L'obra...* pàg. 107.

22. ALMUNI, V.: *L'obra...* pàg. 107-111.

23. MATAMOROS, J.: *La Catedral...* pàg. 71-72.

24. Així consta a MATAMOROS, J.: *La Catedral...* pàg. 112, i també a CLARA, J. i ALARCIA, M. A.: "La reixa de l'Altar Major de la Catedral de Tortosa" a D'Art núm.14 (Departament d'Art de la Universitat de Barcelona), pàg.182.

25. QUEROL, A.: "El Retablo ...

26. Pot ser aquest topònim correspongui a l'actual municipi navarrès d'Arbizu. Vegeu: AA.DD.: *Gran Atlas de España*; Vol. 2; Barcelona, 1989; pàg.254.

27. En el seu testament, en data 28 d'agost de 1615, afirma que té 65 anys i que és natural de la vila de Fuenlabrada, comtat de Benalcazar i vasall del duc de Bejar; això pot fer suposar que aquest topònim correspongui a l'actual municipi de Fuentelabrada de los Montes (Província de Badajoz). Notari Bernardí Vicent Llop, signatura núm. 1943, Arxiu Històric de Tarragona.

A més en el testament de Joan de Sobralde es diu que el segon cognom "Mendoça", era un àlies; mentre que per un altre costat, el bisbe era fill dels comtes de Cabra i nascut a Córdova²⁸.

3. EL TESTAMENT DE JOAN DE SOBRALDE

La localització d'aquest document ve donada al començament de l'inventari, ja que informa correctament del notari posseïdor del testament (el mateix encarregat de fer l'inventari) i la data en què fou realitzat: 15 de juny de 1580.

Es tracta d'un document molt interessant ja que permet perfilar una mica millor la biografia del testador. Per exemple informa del lloc del seu naixement: la vila d'Elorrio, al senyoriu de Biscaia, explicant així el perquè del seu sobrenom, fent referència al lloc de naixença. Això explica el fet que en tota la documentació conservada a les actes capitulars aparegui sempre amb el nom de "Joan del Orrio", i així és conegut fins i tot en alguns estudis contemporanis sobre la Seu on es nomena aquest mestre d'obres²⁹.

El seu origen basc no és únic en els mestres d'obra de la catedral de Tortosa, ja que durant els primers anys del segle XVII ostenten aquest càrrec un pare i un fill amb aquest origen: Lope i Martín de Abaria, autor aquest darrer del projecte de la façana de la Catedral³⁰, posteriorment modificat i simplificat.

Després d'utilitzar alguns formulismes referents als deutes pendents, nomena com a marmessors testamentaris a dos personatges relacionats directament amb les obres de la catedral: a Martín García, picapedrer ja conegut i al pintor Joan Desi, beneficiat de la Seu³¹ i membre d'una família de pintors molt activa a Tortosa durant els darrer terç del segle XVI i principis del següent i que van realitzar diferents treballs per a la Seu³². La relació amb Joan de Sobralde devia ser prou estreta com per a nomenar-lo marmessor. Sigui com sigui, consta que Joan Desi va firmar contractes entre els anys 1587-89 per pintar i daurar talles destinades al retaule de la capella del Nom de Jesús³³, lloc on Joan de Sobralde mana ésser enterrat. Totes aquestes dades

28. O'CALLAGHAN, R: *Episcopologio...* pàg. 152.

29. Vegeu per exemple a MATAMOROS, J.: *La Catedral...*, pàg.71 i a QUEROL, A.: "El Retablo..."

30. MATAMOROS, J.: *La Catedral...*, pàg 59-63 i 72-73.

31. MASSIP, J: article "Desi" a Gran Enciclopèdia Catalana.

32. Per a l'activitat dels germans Joan i Vicent Desi, vegeu MATAMOROS, J.: *La Catedral...* pàg. 83.

33. QUEROL, A: *El Retablo...*

poden fer suposar que la capella d'aquesta advocació encara no tenia acabat el retaule.

Finalment el testament informa també que Joan de Sobralde va estar casat i que la dona ja era morta. Respecte als possibles fills d'aquest matrimoni la cosa és molt complicada de comprovar ja que la presència d'un bressol ("*bres volador*") a l'inventari de la casa pot fer suposar que sí que en van tenir. Malgrat tot sembla que no foren batejats a la parròquia de la Catedral on es conserven de forma ininterrompuda tots els volums de Batejos des de 1493 i la consulta de l'índex ha resultat negativa (potser si en van tenir van ser batejats a Flix, el lloc on consta que treballava el seu pare com a picapedrer).

Sigui com sigui són morts en el moment de redactar el testament, ja que els hereus principals són el matrimoni format pel picapedrer Martín García i la seva esposa. Deixa també sis lliures a la filla d'aquests, a més d'una caixa i un davantllit a una noia que potser era la criada del difunt. Per últim fa una deixa monetària a la Confraria de les Ànimes del Purgatori de la Catedral.

4. L'INVENTARI DE BÉNS

Joan de Sobralde devia morir a finals del mes de juny o principis de juliol de l'any 1580 (aquesta dada no es pot comprovar mitjançant els Llibres d'Òbits de l'Arxiu Capitular perquè aquests comencen l'any 1593). El dia 4 de juliol i acollint-se als avantatges de l'anomenat "benefici d'inventari"³⁴, el mestre picapedrer Martín García, com a hereu del difunt, encarregava al notari Agustí Montanyes l'inventari detallat de tots els objectes que es trobaven a la casa del difunt. La vivenda es trobava al carrer de la Costa dels Capellans, que encara conserva aquest nom en l'actualitat i correspon al carrer que envolta a la Catedral de Tortosa pels costats nord i est. El nom del carrer deu provenir segurament del fet d'haver-hi vivendes habitades per clergues.

La casa on vivia el mestre d'obres no era de la seva propietat sinó que era llogada i el propietari era Joan Sortor, canonge de la Seu de Tortosa i ardiaca de Borriol³⁵.

34. Aquest mecanisme legal que apareix a les Costums de Tortosa permetia als beneficiaris d'un llegat testamentari, no respondre més enllà dels seus béns i dels heretats als possibles acreedors del difunt, si prèviament a l'acceptació del llegat hi feien inventari dels béns d'aquest. Vegeu OLIVER, B: *Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de las Costumbres de Tortosa*; Madrid, 1879-1881; Vol. III; pàg. 71 i ss. i Vol. IV; pàg. 284 i ss.

35. Aquesta dignitat, anomenada abans Succentor, fou creada el dia 5 de les calendes de febrer de l'any 1330 amb l'assignació dels fruits que es rebien de Borriol (Plana de Castelló). Era una de les 12 dignitats del Capítol Catedralici de Tortosa. Vegeu BAYERRI, E: *Historia de Tortosa...*; pàg.497.

L'habitatge descrit era molt senzill ja que sols tenia dues habitacions, descrites amb els noms d'“entrada” i “cambra on va morir el difunt”. Pel mobiliari i objectes descrites en cadascuna d'elles, es pot suposar que la primera era el lloc destinat a magatzem d'objectes i consum d'aliments. En la segona cambra apareixen els llits, tota la roba de vestir del difunt, les eines i d'altres objectes heterogenis. Malgrat aquesta possible diferenciació d'usos els objectes apareixen molt barrejats. Per exemple la pastera i els ferros de cuinar apareixen a la cambra de dormir, segurament perquè en aquesta es trobava la llar de foc.

En total apareixen inventariats prop de 500 objectes, que a efectes descriptius es poden agrupar atenent al seu ús en:³⁶

a) *Estris de cuina i per al consum d'aliments*: En la primera habitació apareixen carratells per a contenir líquids (segurament vi), gerres per emmagatzemar aigua fetes a Miravet³⁷ amb una cabuda de 8 càntrirs cadascuna i una pica de jaspi, material utilitzat a Tortosa des de molt antic³⁸ i conegut popularment a la ciutat després de la construcció de la Capella de la Cinta com a “marbre de la Cinta”. També consten a l'inventari quatre cossis, quatre “borrachas” (botes de cuir per portar vi i beure'l a galet), diferents objectes d'aram (un setró, un “traedor” d'aigua per a les gerres, un perol i una esbromadora) i diversos objectes de terrissa i vidre (pitxells, plats valencians i de pisa, ampolles, brocals, etc...) utilitzats per a menjar i beure.

Com ja s'ha dit abans, els objectes apareixen molt barrejats i dintre de la cambra de dormir continuen apareixent estris més propis d'una cuina que d'un dormitori; així en aquesta habitació consten dos plats de llautó, una caldera gran d'aram i objectes que fan pensar que el lloc on es cuinava era aquesta habitació, ja que aquí era on es trobava la llar de foc, tenint en compte l'aparició d'objectes directament relacionats amb aquest i per a l'elaboració d'aliments (paelles, asts, graelles, cassoles, olles, molls i ferros de cuinar)³⁹.

36. Sempre que no es digui el contrari, totes les definicions que es donen dels objectes i estris estan extretes de: ALCOVER, A. i MOLL, F.: *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Edició any 1980.

37. La terrissa produïda a Miravet apareix prou sovint als inventaris de les cases de Tortosa d'aquesta època, ja que la pròpia situació de Miravet (riu amunt de Tortosa) feia que el transport d'aquesta ceràmica fos relativament molt fàcil. Respecte a les formes tradicionals d'aquesta terrissa vegeu: SÁEZ, J.M.: *La terrissa miravetana* Ed. C.E.R.E; Móra d'Ebre, 1992; pàg. 91-114.

38. Hi ha notícies de la utilització d'aquest material a partir del segle I d.C. Vegeu: MAYER, M.(dir.) *Roma a Catalunya* (Catàleg de l'Exposició); Barcelona, 1992; pàg. 77.

Per a la descripció del jaspi de Tortosa, vegeu: MAYER, M. i RODA, I.: “Consideraciones sobre el conjunto epigráfico de Dertosa” a Congreso Nacional de Arqueología-XVII. Logroño, 1983, Zaragoza, 1985; pàg. 719.

39. Aquests objectes demostren que bàsicament s'empraven tres formes de cuinar: bullit, fregit i l'ast, tal com ja passava a l'època medieval, vegeu Serra, A.: *La Comunitat rural a la Catalunya medieval: Collsacabra (s.XIII-XVI)* Ed. EUMO; Barcelona, 1990; pàg. 232.

A més consten, entre d'altres, dues gerres per a guardar líquids (una d'oli i una d'aigua), una mànega de cuir, plats i escudelles, dues picades més (una de jaspí) i tres setres de Traiguera⁴⁰.

Entre els objectes utilitzats per a menjar destaquen tres culleres d'argent, amb el nom del propietari gravat i el punxó de Tortosa. Aquest fet és molt interessant perquè amplia el coneixement de la tipologia d'objectes d'argenteria amb la marca de la ciutat de Tortosa⁴¹, ja que pràcticament fins ara només eren conegudes les referències d'objectes religiosos amb aquest punxó, més fàcils de conservar que els civils.

b) *Mobles*: El mobiliari de la casa és molt senzill i es redueix a l'essencial: cadires, bancs i escambells per seure; dues taules (una de tisora a l'entrada i l'altra rodona a la cambra), una pastera per a pastar pa amb els seus sedassos; tres llits de pi amb cinc posts cadascun per a dormir i el bressol ("bres" en el text), que com ja s'ha dit abans podia fer suposar que Joan de Sobralde va tenir fills i per últim les caixes (8 en total, 6 de pi i 2 de noguer) destinades a guardar roba (encara que l'inventari no fa constar que aquesta es troba dintre de les caixes). Tal com es pot veure a partir de la descripció dels mobles, la fusta més utilitzada en la construcció dels mobles era el pi, cosa normal si es té en compte que llavors Tortosa es trobava envoltada de grans boscos de pins⁴², sobretot a la zona dels Ports.

c) *Roba de casa i de llit*: En aquest apartat, l'inventari demostra que les robes propietat de Joan de Sobralde eren les comunes a d'altres inventaris propers en el temps⁴³. Tota la roba descrita a l'inventari es troba a la cambra, excepte els matalassos (1 de llana de boc i 2 de llana berberesca, o sigui del Nord d'Àfrica) amb les seves cobertes de drap de casa.

40. La població de Traiguera, situada a la comarca valenciana del Baix Maestrat, ha estat tradicionalment un actiu centre productor de terrissa. A l'època moderna consten moltes referències d'ús de ceràmica provinent d'aquesta població a la ciutat de Tortosa. Vegeu: MUÑOZ, H.: "Objectes de Traiguera presents a les cases de Tortosa durant l'època moderna (s.XVI-XVII); a Traiguera, núm. 211; (abril, 1995); pàg. 11.

41. Respecte a la marca o punxó de Tortosa no es coneix quan es donà privilegi per marcar les peces produïdes en aquesta ciutat, però del segle XIV es conserven al tresor de la Catedral de Tortosa el bust-relicari de Santa Còrdula i un copó datats a la segona meitat del segle XIV i amb el punxó de Tortosa.

Vegeu: DALMASES, N. i altres: *Thesaurus* (Catàleg de l'Exposició); Fundació Caixa de Pensions; Barcelona, 1986; pàg. 206 i 215-216. i MARTÍNEZ, A.: *La plateria gòtica en Tarragona y provincia*; Ed. Institut d'Estudis Tarraconenses; Tarragona, 1988; pàg. 31, 145 i 148.

42. Respecte a l'explotació del bosc a Tortosa en aquesta època, vegeu VILA, M.A.: *Tortosa i el seu terme a mitjan segle XVI* (Col·lecció Episodis de la Història-260); Ed. Dalmau; Barcelona, 1986; pàg. 33-36.

43. Per exemple la roba que hi ha a l'estudi i transcripció de l'inventari de l'any 1520 de Jaume Perc, argenter tarragoní. Vegeu: MARTÍNEZ, A.: "La casa-obrador de Jaume Pere, platero de Tarragona" a *Quaderns d'Història Tarraconense IX*; Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Tarragona 1990; pàg. 7-39.

Així consten com a roba de casa, les estovalles (per cobrir la taula en el moment de menjar), les tovalloles destinades més per la decoració que per a eixugar, els eixugamans, els mocadors, els tovallons “*torcaboques*” i la roba de llit formada per cinc coixineres, deu llençols de dos teles i mitja (amb una amplada que pot fer suposar que estaven destinats a llits amples), cinc flasades de llana blanca i quatre davantllits (tres de fil en pua, o sigui brodats i un de rissa).

A part d'aquestes peces ja fetes hi consten quatre trossos de tela de diferent llargada, destinades a confeccionar diverses peces de roba: vuit “*torcaboques*” en peça, dos trossos de drap de lli d'ús indeterminat i una peça de fil en pua que fa set canes (11,2 m.) de llargària per a fer davantllits.

Un recompte dels materials amb què estan confeccionats aquests tipus de roba mostra un predomini del que el notari nomena com a “*drap de casa*”, que fa referència segurament a un tipus de teixit bast i senzill de factura domèstica i utilitzat sobretot per a fer peces de roba d'ús comú (això explicaria l'aparició d'un cabdell de fil de lli entre els béns). A més d'aquest tipus de teixit també hi ha drap francès, “*calinch*” (cotó o seda?), estopa, lli i fil en pua.

d) Roba de vestir: Hi ha dinou peces que corresponen a aquesta tipologia: sis camises (usades com a roba interior), sis parells de calces (dues de corde llat, dues de pell de cérvol, unes de llenç i unes de llana blanca), uns sara-güells (calçons amples d'origen àrab que no arribaven més avall dels genolls i que era una peça de vestir típica dels pagesos de la zona de l'Ebre i País Valencià), dos gipons de drap de casa, dues “*almilles*” (gipó ajustat al cos), una casaca de drap vermell i per últim una capa llombarda. Aquesta és potser la peça de vestir de més valor entre totes les altres, ja que porta repunts de seda⁴⁴.

Tal com es pot veure es tracta d'un vestuari molt senzill i sense cap peça luxosa, molt d'acord amb l'estatus social del difunt. D'entre totes les peces de vestir potser destaquen per la seva originalitat les calces fetes de pell de cérvol, encara que al segle XVI aquest animal encara era molt abundant a la zona muntanyosa dels Ports i el Delta de l'Ebre⁴⁵.

A part de la roba de vestir també consten a l'inventari dos parells de botes de cuir, utilitzades com a calçat.

44. La indústria tèxtil més destacada de Tortosa fou la de la seda: Vegeu GRAU, J. J. i SORRIBES, J.: *L'economia del Baix Ebre. Volum II: els antecedents històrics*; Ed. Caixa de Catalunya; Barcelona, 1985; pàg. 85.

45. DESPUIG, C.: *Los Col-loquis...* pàg. 190; segons aquest autor, el cérvol es caçava a la Marina (zona del Delta) i a les zones muntanyoses.

e) *Eines i roba de treball*: Segurament es tracta de l'apartat més interessant de tot l'inventari ja que permet saber amb certa aproximació quines eren les eines utilitzades i el grau de coneixement tècnic de l'època.

Les eines se poden dividir en dos grans grups:

1. Les pròpies de l'ofici de picapedrer: les escodes (martell de punta), els brocatallants (aixada puntera per picar pedra), els tallants (eina per rebaixar pedres maresenques), la maça de ferro, les falques de ferro (tascons per trencar pedres), el dressador, els escarpres (barres de ferro per picar), els enforadors per treballar guix i les martellines (martells petit) per al jasi.

2. Les més pròpies per a treballs de construcció i fusteria: els capmartells (martell gros emprat pels mestres de cases), els martells de clavar claus, les serres, l'aixa, la destrala, les raspes (llima gruixuda per rebaixar o allisar superfícies), els palustres (pala triangular per a aplicar morter a la paret), la maça petita, els escaires (per comprovar perpendiculars) i les barrines; aquestes eines, moltes ja conegudes des de l'època medieval⁴⁶ i de més antic, demostren que Joan de Sobralde va compaginar els oficis de picapedrer i de paleta, ja que apareixen eines pertanyents a tots dos oficis.

A part d'aquestes consten d'altres eines o objectes relacionats amb el treball de mestre d'obra com són el portapapers (per transportar i guardar plànols?), els regles i les canes de fusta per a mesurar longituds.

Per últim dins d'aquest apartat cal afegir els sis bancals de llana que apareixen a l'inventari i que segurament foren utilitzats pel difunt durant la seva feina.

f) *Armes*: Consten armes dels dos tipus: de les blanques hi ha tres dagues (dues de Biscaia, el lloc de naixença del difunt i una francesa), dues mitges llances i quatre espases; de les de foc hi ha una escopeta.

g) *Altres objectes*: La resta d'objectes no enquadrats en cap dels grups anteriors són molt heterogenis: les làmines a la paret, els cadenats amb clau per a tancar portes o caixes, les alforges per transportar objectes, la llanterna i els canelobres per a il·luminar, l'escalfador i el braser (la "*copa d'aram*") per a escalfar l'habitació, una romana per a pesar, els paners de canya, les capsos rodones, les saques i la taleca per a guardar aliments i per últim un orinal de vidre amb la seva funda.

El crucifix, les dues imatges de bulto de la Verge i el Nen (una de fusta de xiprer i l'altra d'alabastre), la pintura amb el Davallament de la Creu junt amb els ciris són objectes relacionats amb la religiositat⁴⁷. Per últim, les boles

46. En el treball citat de Victòria Almuni sobre l'Obra de la Catedral de Tortosa, consten els capmartells, els brocatallants, les escodes, els tallants, els martells, la maça, les serres, l'aixa, la destrala, els palustres, les masetes, els escaires, els escarpes i l'eixada.

47. Segons consta en el Testament i a les Actes Capitulars, Joan de Sobralde fou membre de la Confraria de les Ànimes del Purgatori de la Seu de Tortosa.

i l'ara de jaspi, i la llosa de pedra de Flix (lloc on consta que treballa Joan de Sobralde, segons les actes capitulars) segurament són peces treballades pel difunt.

5. CLOENDA

L'estudi dels inventaris de béns aporta informació de primera mà d'aspectes de la vida quotidiana de la gent d'altres èpoques, que sense aquest tipus de documents seria relativament difícil conèixer. Malgrat tot, sense la consulta d'altres fonts que complementin les informacions subministrades pel simple llistat d'objectes inventariats pot suposar una informació incompleta.

En aquest cas l'estudi del testament i les actes capitulars a més de l'inventari, han permès completar i ampliar les dades que fins ara es tenien sobre Joan de Sobralde. Les aportacions d'aquest article són clarificadores de la biografia i status professional d'aquest: d'origen basc, abans d'ostentar el càrrec de picapedrer i mestre d'obres de la Seu de Tortosa, possiblement va treballar com a escultor a la Seu Vella de Lleida.

També s'ha demostrat que exerceix el càrrec de mestre d'obres en un moment de forta empenta constructiva a la Catedral de Tortosa, degut a la vinguda a la diòcesi del bisbe Córdoba y Mendoza. L'estudi de l'inventari demostra el seu nivell econòmic, no massa elevat, si tenim en compte els objectes inventariats.

Per últim aquest estudi permet una aproximació als estris de treball i als objectes d'ús habitual d'un picapedrer que va viure, va treballar i va morir a la Tortosa del segle XVI.

Retaula de la Capella del Nom de Jesús de la Catedral de Tortosa.
(Foto de l'autor).

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1580, juny, 15. Tortosa.

Testament de Joan de Sobralde, mestre d'obres de la Seu de Tortosa

Arxiu Històric de Tarragona. Testaments, 1631, s/f

Die XV mensis junii anno a Nativitate Domini MDLXXX

En nom de nostre Señor Déu Jesuxpt. y de la gloriosa Verge Maria mare sua advocada de tota xptandat. Molt piadosa. Yo Joan de Sobralde àlias d'Elorrio pedrapiquer y mestre maior de la fàbrica de la Seu de Tortosa natural de la vila d'Elorrio de la Señoria de Vizcaya, habitant en la dita ciutat de Tortosa del Principat de Cathalu-nya, fill dels honorables Mestre Martín de Sobralde, fuster y de na Maria quondam coniuges de dita vila d'Elorrio detengut de greu malaltia de la qual tem morir; estant emperò per gràsia de nostre Señor Déu Jesuxpt. en mon bon seny y memoria íntegra y manifesta paraula desijant quant a Nostre Señor Déu li plasca appellarme al seu sant y beneyt regne li puix[c]a dónar bon compte y rahó dels béns de fortuna que en aquest món me ha acomanats. Per çò, convocats, pregats y appellats los notari y testimonis desús scrits fas y orden[o] lo últim y darrer testament meu, última y darrera voluntat mia en y per la forma següent:

E primerament, revoque y vull haver per revocats cassats y anulats com si fets no fossen tots e qualsevol testament, o testaments, codicil, o codicils e altres qualsevol darreres voluntats per mi for s.an fets e fetes, ordenats e ordenades en poder de qualsevol notari, o notaris e altres qualsevol persones sots qualsevol expressió de paraules. Item, vull y man[o] que tots mos tots deutes e iniúries sien pagats y satisfets aquells emperò deutes e iniúries que.s mostrarà verdaderament yo esserhi tengut y obligat ab contractes, albarans testimonis e altres qualsevol legítimes proves for de ànima en, e sobre açò benignament observat.

Item, elegesch en marmessors meus e del present últim y darrer testament meu en les coses pies executors, los honorables Mestre Joan Desí, pintor, ciutadà de Tortosa y Mestre Martín Garsía, àlias Mendoça, pedrapiquer, habitant en Tortosa als quals quant més clarament puch pregue els done plen poder y facultat que si.m con-vindrà morir ans que fassa e, o, ordene altre testament e, o, darrera voluntat los dos ensemps e, o, lo altre de aquells en absència, nolensia e, o, premoriensia del altre

complesquen e, o, complezca totes les coses pies segons trobaran per mi desús dispostes y ordenades.

Item, vull y ma[no] que.m sien liurats los sacraments de la Santa Mare Església y que en lo acte de la mia extrema unstió hi entreviguen deu preveres, als quals de mos béns vull sia donada la charitat acostumada.

Item, elegesch sepultura al meu cos fahedora en la dita Seu de Tortosa davar. lo altar del Santíssim Nom de Jesús y que en lo acte de la mia sepultura hi entreviguen altres deu preveres als quals de mos béns vull sia donada la charitat acostumada.

Item, vull y man[o] que per la ànima mia y de tots los fels difunts sien dites y celebrades totes aquelles misses que la quondam Na Isabel muller mia se deixà en son últim testament, rebut per lo quondam Mossèn Jaume Gil notari, a onse de març Mil Cinccents Seixantasis dels modo, forma y manera que alli en dit testament està exprimit les quals vull sien pagades de mos béns. E vull que dites misses sien dites y celebrades dins tres semmanes seguida la mia mort.

Item, legue y deixe a Marianna Garsía filla de dit Mestre Martín Garsía, marmessor meu, sis liures moneda barcelonesa.

Item, legue y deixe a Catherina filla de na Margarida Dolaig una caixa de pi plana ab son pany y clau, un davantlit de fil en púa.

Item, legue y deixe a la confraria de les ànimes de purgatori de dita Seu de Tortosa cinch liures de dita moneda barcelonesa.

E tots los altres béns meus mobles e immobles, veus, drets y actions mies a mi pertanyents, e pertànyer podents lluny, o prop ara, o en lo esdevenidor per qualsevol causa, un títol, manera e rahó hereus meus universals fas e institusch als dit Mestre Martín Garsía, àlias Mendoça, marmessor meu y a na Maria sa muller per a fer de aquells a totes ses planes e lliberes voluntats.

Aquest es lo últim y darrer testament meu, última y darrera voluntat mia lo qual e la qual vull y man[o] valega per dret de testament nuncupatiu en escrits, o sens escrits, o per dret de codicils, Costums de Tortosa, Constitucions y Ordinacions de Catalunya, e o altre qualsevol dret una causa modo forma e manera, e rahó que millor valer puixca y dega de la qual mia testamentaria ordinació vull y ma[no] ésser fets e fetes tants originals testaments, clàusules e tresllats per lo notari deinscrit quants demanats e mester seran. Lo qual és fet en la ciutat de Tortosa a quinze del mes de Juny any de la Nativitat de Nostre Señor Déu Jesuxpt. Mil Cinccents huytanta: Se+nyal de mí Joan de Sobralde, àlias d'Elorrio, testador susdit qui totes les coses damunt dites e quiscuna de aquelles lo re approve y ferme de la primera línea a la darrera inclusivament.

Testimonis són estats presents a la ordinació del dit testament e per dit testador demanats e pregats los honorables Mestre Pons Lamonsia, pedrapiquer, y Jaume Diego, pagès, ciutadans de Tortosa.

Amplius autem die quarto mensis Julii intitulado et anno quo supra a Nativitate Domini Millesimo Quingentesimo Octogesimo.

Constituhits personalment los honorables Mestre Martín Garsía, àlias Mendoça, pedrapiquer y na Maria sa muller, habitants de la ciutat de Tortosa davant la presència de mí Augusti Montanyes notari rebedor del dessús escrit testament, dins la casa o habitació de aquells situada y posada dins dita Ciutat de Tortosa en lo carrer vulgarment dit la Costa dels Capellans y de paraula requeriren a mi dit notari los legis e publicàs lo dit testament e yo dit notari vist que los dits instants tenien interès en dit

testament e com lo dit testador susdit és mort, e lo cors de aquell liurat a ecl[esiàst]ica sepultura encontinent ab alta e yntelligible veu llegí y publicuí dit testament de la primera línea fins a la darrera inclusivament. E lesit y publicat dit testament, encontinent los dits Martín Garsía y na Maria coniuages, dixeren que acceptaven la dita herència ab benefici de inventari ab protestatió que no volen ésser tenguts ni obligats acrehedors alguns del dit Mestre Joan de Sobralde àlias d'Elorrio testador susdit, sinó tant quant bastarà les forses del inventari les quals coses foren fetes en la dita Ciutat de Tortosa los dia, mes, any y loch susdit, presents en dites coses per testimonis demanats y assumpts los honorables Mestre Vicent Bruel, pedrapiquier y Francesch Cervelló, pagès ciutadans de Tortosa.

II

1580, juliol, 4. Tortosa.

Inventari de béns de Joan de Sobralde

Arxiu Històric de Tarragona; Man. Not. Inventaris, 1633, s/f

1580

Inventarium bonorum que fuerunt honorabilis Joannis de Sobralde alias d'Elorrio, lapicide magistri maioris fabricae Sedis Dertusae.

Apud me, Augustinum Montanyes notarius Dertusae

Die lunae IIII mensis Julii anno a Nativite Domini M^o D^o LXXX hora secunda post meridiem

In Dei Nomine Amen, Noverint Universi ex anno a Nativitate Domini Millesimo Quingentesimo octogesimo die vero lunae quarto mensis Julii Intitulato hora secunda post meridiem pulsata Guillerms Blanes alias Spelta tubicen ac prece publiciis et juratus civitatis Dertusae detulit mihi Augustim Montanyes civi Dertusae Apostolica, Regia et ipsius civitatis Dertusae autoritatibus notario publico se hodierno die ex provisione Magnificorum ordinariorum dictae civitatis Dertusae ad instantiam honorabilis Martini Garsia, alias Mendoça, lapicide habitatoris Dertusae alterius ex heredibus universalibus hereditatis et bonorum que fuerunt honorabilis Joannis de Sobralde alias d'Elorrio, lapicide ac magistri maioris fabricae Sedis dictae civitatis Dertusae pro ut de eius herentia constat ultimo testamento [...] eiusdem Joannis quod in posse mei dicti notarius condidit et firmavit sub die decimo quinto mensis Junii provere de nisi de quaquidem provisione constat in dietario curis secularis Dertusae sub die presenti sedium. tubicinem precontrasse per loca solita Dertusae voce tube preseunte preconui solitum in essem continens quatemis omnes creditores in habere pretendentes in hereditates et bonis que fuerunt dicti Joannis de Sobralde ad confesionem honorabilis inventari dicti die inter prima et secunda horas post meridiem intus domum solita habitationis eiusdem Joannis de Sobralde de inferius designata assisterent et convenirent et etiam continuo durante termino honorabilis inventarii id viro predictus Martinus Garsia ac Maria coniuages heredes predicti Joannis volentes uti et gaudere presenti dixerunt consilio Sacri principiis

Justiniani et alios beneficiis et privilegiis inventaria facientibus concessis accusata que contumaria contra non comparentes in hos contumacia cum eo venerabile Sancte Cru+cis signo hic vivifise impressio de his que invenerunt seu invenire potuerunt in hereditate et bono dicti Joannis de Sobralde alias d'Elorrio presenti inventarium seu reportorium in lingua materna facere procurarunt pro testantes tamen q. nolunt teneri alini ultra vires et bona in presenti inventario descripta et continuata quod quidem inventarium cepit exordium dicto die lune quarto mensis Julii anno prefixio fuerunt quod inventarium et continuata in hereditate et bonis predictis bona subscripta.

Et primo, en les cases hont morí lo dit diffunt, situades y posades dins la dita e present Ciutat de Tortosa, en lo carrer de la Costa dels Capellans, la qual tenia logada lo dit diffunt del Reverent Mossèn Joan Sortor, Canonge y Artiaça de Bo[r]riol de la Seu de dita Ciutat de Tortosa, foren atrobades les coses següents:

En la entrada de dita casa:

Primo, dos carratells de càrrega de fusta de roure ab sos sèrcols usats de tenguda quiscun de huyt cànters de vi poch més o, menys.

Item, dos gerres ayguaderes de terra obra de Miravet de tenguda de huyt cànters de aygua poch més o, menys usades.

Item, una piqueta de jaspi de cabuda de un cànter de aygua de quatre diners poch més o menys usada.

Item, cinch cadires de cuyro y tres de costelles usades.

Item, una taula de fusta de pi ab sa tisora y cadena de corda usada ab dos fro[n]tisses de fusta.

Item, quatre escambells de fusta de pi, dos a modo de calaff y los altres dos foradats usats.

Item, un banquet de fusta ab quatre petjes de fusta de pi usats.

Item, dos caixes de pi planes ab son pany y clau molt usades.

Item, quatre cossis de terra usats.

Item, un bres volador de fusta de pi.

Item, una romaneta de ferro ab son piló usada.

Item, dos parells de botes de cordovà de dos soles usades.

Item, quatre borraches de cuyro de odre usades.

Item, dos parells de alforges de pèl de boch usades.

Item, una llanterna de fulla de flandes usada.

Item, tres dagues ab ses bahines, dos biscahines y una francesa usades.

Item, un escalfador de aram ab son mànech de ferro usat.

Item, una copa de aram mijancera per a tenir foch usada.

Item, un setró de estany ochavat usat.

Item, un trahedor de aygua de aram ab son mànech de ferro usat.

Item, un perol de aram mijancer de cabuda de un cànter de aygua poch més o, menys usat.

Item, una esbromadora de aram ab son mànech de ferro usada.

Item, tres pixells de terra obra valenciana usats.

Item, dos plats grans de terra obra de piza.

Item, dos plats, lo hu gran y lo altre xich de terra obra valenciana usats.

Item, dos ampolles grans, tres brocals mijancers, dos tasses, una carabassa y cinch ampolletes, tot de vidre y usat.

Item, cinch paners de canya entre grans y xichs tots usats.

Item, tres matalaffs de llana de pèl de boch y dos de llana barberesca ab ses cares y jusanes de drap de casa tots usats.

En la cambra hon mori dit diffunt:

Primo un crucifici ab sa creu de fusta.

Item, una figura de bulto de fusta de ciprer de Nra. Sen[y]ora ab son fillet al bras.

Item, una figura de bulto de alabastre de Nra. Sen[y]ora ab son fillet al bras.

Item, tres canalobres de llautó usats.

Item, dos plats grans de llautó usats.

Item, dos mijes llances de fusta de freixa ab sos ferros y flochs de filadís vert y vermell usades.

Item, una escopeta ab son parell usada.

Item, quatre caixes planes de pi ab sos panys y claus usades.

Item, dos caixetes de fusta de noguer ab sos panys y claus usades.

Item, dos espases ab ses bahines usades.

Item, dos altres espases sens bahines velles.

Item, tres bancals de llana llistats de diverses colors los dos, y lo altre de vermell y blanch, los dos nous y lo altre vell y foradat.

Item, tres bancals de mija llana usats.

Item, tres parells de calçes de cordellat negre les unes, les altres de cordellat burell y les altres de cuyro de cervo totes usades.

Item, un parell de calçes desfetes de cuyro de cervo.

Item, sis camises de dit diffunt de drap de casa ab los cabessos de drap de tela plans usades.

Item, set estovalles escacades, tres de drap francès y quatre de drap casa usades.

Item, desset torcaboques escacats usats.

Item, deu exugamans de drap d'estopa de casa usats.

Item, tres tovalloles lo hu quadrado ab les vores de rissa de drap de tela, lo altre de calinch pla y lo altre de drap de casa desfilat usats.

Item, nou mocadors de tela usats.

Item, tres davantllits de fil en púa usats.

Item, un davantllit de rissa sobreposat usat.

Item, deu llançols, cinch de drap de casa de bri de dos teles y mija y los altres d'estopa usats.

Item, cinch coixineres de drap de llens de casa, dos embotonades y tres guarnides de rissa totes usades.

Item, uns çaragüells de drap de casa usats.

Item, un parell de calçes de llens usades.

Item, un parell de calçes de blanqueta usades.

Item, dos gipons de drap de casa usats.

Item, dos almilles de drap vermell usades.

Item, una casaca de drap burell usada.

- Item, una capa pardilla llombarda repuntada de çeda parda usada.
- Item, vuyt capsas redones de fusta per a tenir co[n]fitures usades.
- Item, tres boles de xaspi y una ara del mateix.
- Item, una manegueta de cuyro ab son canyó de fusta nova.
- Item, deu siris de co[n]fraries.
- Item, dos siris de confraria.
- Item, huyt torcaboques en pesa d'estopa de lli.
- Item, cinch flassades de llana, dos de la sort maior y les dos de la sort mijana blanques usades.
- Item, un tros de peça de drap de lli que tira dos canes menys un palm.
- Item, altre tros del mateix drap que tira dos canes menys un palm
- Item, una peça de fil en púa per a davantllits que tira set canes.
- Item, set papers de diverses pintures.
- Item, una pastera ab son peu de fusta de pi usada.
- Item, dos llits de posts ab cinch posts quis[cu]n de fusta de pi usats.
- Item, altre llit de posts del mateix ab les mateixes.
- Item, altres posts usades.
- Item, una caldera de aram de cabuda de sis cànters de aygua poch més o, menys usada ab la ansa de ferro
- Item, tres paelles, dos grans y una xica y una giradora, una cullera de ferro tot.
- Item, tres asts de ferro usats.
- Item, quatre llumeners y unes graelles tot de ferro usats.
- Item, dos molls de ferro, uns grans y altres xichs usats.
- Item, dos ferros de cuynar de ferro usats.
- Item, set llibrells de terra entre grans y xichs.
- Item, una gerra de terra de cabuda de nou cànters de aygua poch més o menys usada.
- Item, dos sedassos de serres y dos de seda, ab sos aros usats.
- Item, tres dotzenes de escudelles de terra usades.
- Item, una dotzena de plats de terra usats.
- Item, sis cassoles de terra entre grans y xiquet[e]s.
- Item, deu olles entre grans y xiques totes de terra.
- Item, dos capmartells, huyt escodes, quatre brocatallants, cinch tallans de dos boques, tres martells de clavar claus.
- Item, una maça de ferro de rompre pedres de pes de setze liures poch més o, menys, nou falques de ferro, dos serres de pasa, una ab bastime[n]t y la altra desguarnida.
- Item, dos serres de serrar fusta, una mijancera y altra més xica. Item, una aixà, un dressador, una desterral, dos raspes, dos palustres, dos masetes de ferro, dos escayres grans.
- Item, altre escayre xiquet.
- Item, quorantados escarpres entre xichs y gra[n]s, quinze enformadors de contrafer algeps.
- Item, dos martellines p[er]a picar jaspi.
- Item, quatorze barrines, entre gra[n]s y xiques.
- Item, una eixada, tot lo qual es de ferro ab sos màncchs y guarnissions y tot usat.
- Item, dos cadenats de ferro ab ses claus usats.

Item, una gerra oliera de cabuda de cinc cànters de oli poch més o, menys.
 Item, dos ampolles de terra grans usades.
 Item, altra ampolla de terra de cabuda de mig cànter de vi poch més o, menys.
 Item, tres culleres de arge[n]t marcades de la marca de Tortosa ab lo nom de dit
 diffunt en los manechs usades.
 Item, un drap de pinzell ab lo Devallament de la Creu usat.
 Item, dos saques d'estopa molt grossa de cabuda de sis barcelles o, huyt poch
 més o, menys, y una taleca del mateix de cabuda de dos faneques de forment de me-
 sura de Leyda.
 Item, deu liures de fil de lli poch més o, menys en capdell.
 Item, una taula redona mijancera ab son peu la taula de noguer y lo peu de car-
 rasca usada.
 Item, un portapapers de fulla de Flanders largut usat.
 Item, un orinal de vidre ab sa caixa de sarga blanca usat
 Item, sis cubertoires de terra usades.
 Item, una cubertora xica de ferro usada.
 Item, dos setrills de terra un gra[n] y altre xich.
 Item, tres setres de terra obra de Trayguera.
 Item, dos piques de pedra, la una de de jaspi y la altra de pedra calanissa.
 Item, una llosa de tres palms la una cara obrada y la altra sens obrar de pedra
 de Flix.
 Item, tres canes de fusta de pi usades.
 Item, un regle de fusta de pi de llargària de deu palms poch més o, menys usat.
 Hec enim bona et nonplura invenerunt quo ad presens prefacti Martinis Garsia
 alias Mendoça et Maria coniuges heredes prefacti in hereditate et bonis prefacti Joan-
 nis de Sobralde alias d'Elorrio quondam protestati tamen fuerunt qui si de cetero in-
 venerunt alia bona facientia predicta hereditate qui illa possint presenti addere inven-
 tario seu aliud de novo conficere presenti melius eisdem videbitur expedire et de jure
 erit faciendum. Actum perfectum qui fuit presentis inventarium seu reportorium in
 predicta civitate Dertusae die mense et loco predictis presentibus medicto et subs-
 cripto notario et honorabilibus Vincentio Bruel lapicida et Francisco Cervello agri-
 cola civibus Dertusae pro testibus ad predicta vocatis et specialiter assumptis Sig+na
 Martini Garsia alias Mendoça et Maria coniugum qui hec premissis nomine lauda-
 runt concesserunt et firmaru[n]t.